

Problémy překladu čl. 4 odst. 3 Smlouvy o EU ve znění Lisabonské smlouvy a tam zakotvené zásady loajality

Jiří Zeman *

I. Úvod

Evropská integrace je zvláště v posledním období latentně všudypřítomným tématem politickým, politologickým i právním,¹ a to nejen v České republice. Jedním z nejzajímavějších – a podle mého také nedůležitějších – ustanovení, které přinesla takzvaná Lisabonská smlouva,² je nově formulovaný³ čl. 4 Smlouvy o EU ve znění Lisabonské smlouvy (dále jen „SEU“). Tento článek propojuje zásadu zachování národní identity členských států a zásadu loajality. Vymezuje „měkkým způsobem“ hranice mezi pravomocemi členských států a EU, když ani jedna z výše uvedených zásad není důležitější než druhá. Obě zásady přitom do evropského práva rozhodně nepřinesla až Lisabonská smlouva. Princip loajality byl zakotven zejména v čl. 10 Smlouvy o ES. Naopak princip ochrany národní identity znal čl. 6 (zejména jeho pododstavec 3) Smlouvy o EU ve znění smlouvy z Nice (dále jen „Smlouva o EU“) a čl. 151 Smlouvy o ES.⁴ Již dříve jsem zastával názor,

že EU do jisté míry přijala za svůj princip (model) kulturně-právně-společenského uspořádání, jenž se – zvláště při zohlednění evropské (lépe řečeno německé či rakouské právní nauky) – označuje jako demokratický právní stát; přitom jsem tím samozřejmě neměl (a nemám) na mysli otázky, jež se týkají státovědeckého typu příznačně samozřejmě pro stát chápaný v jeho klasickém pojetí.⁵ Šlo a jde mi o hodnoty, na nichž je demokratický právní stát založen.⁶ Díky čl. 4 SEU tak mají některé hodnoty demokratického právního státu „svůj vlastní článek“, byť ani tento není dostatečně „celostní“, neboť již nedeklaruje (na rozdíl od čl. 6 Smlouvy o EU) založení EU na zásadách svobody, demokracie, lidských právech a právního státu – toto je nyní součástí Hlavy I, resp. čl. 2 SEU.⁷

Výše jsem konstatoval, že princip obecné loajality se stal součástí právě čl. 4 SEU, když v kombinaci s ochranou identity členských států je důležitou složkou uskutečňování hodnot, k nimž se EU čím dál silněji hlásí. A právě zásada loajality bude předmětem několika níže uvedených úvah.

II. Není překlad jako překlad

Nahlédneme-li do již citovaného Úředního věstníku EU a vyhledáme-li si čl. 10 Smlouvy o ES v jeho české jazykové mutaci, nalezneme následující text: „*Členské státy přijmou veškerá vhodná obecná i zvláštní opatření k plnění závazků, které vyplývají z této smlouvy nebo jsou důsledkem činnosti orgánů Společenství* [tučně proložil JZ].“ Srovnatelný článek v německém jazyce pak zní takto: „*Die Mitgliedstaaten treffen alle geeigneten Maßnahmen allgemeiner oder besonderer*

* Jiří Zeman, doktorand Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Brno.

¹ Dokladem toho budiž například článek profesora Jana Filipa Evropeizace ústavního práva v České republice (vybrané problémy) publikovaný v Časopise pro právní vědu a praxi, 2009, č. 3, str. 159–174. Z tohoto článku je mj. vidět jednak předměťová šíře, jež by snad vyhovovala jen Bystrozrakému – srov. k tomu pohádka „*DER LANGE, DER BREITE UND DER SCHARFSICHTIGE*“ In Waldau, A. – Erben, K. J. – Němcová, B. Tschechische Märchen: Eine Auswahl der schönsten Volksmärchen. Prag: Vitalis Verlag, 2006, s. 87–96 (ostatně proto jde „pouze o vybrané problémy“) – a jednak rozsah osobnostních kapacit, jež se evropské integraci věnují několik desetiletí.

² Tedy přesně řečeno Smlouva o EU ve znění Lisabonské smlouvy – Smlouva o EU ve znění Lisabonské smlouvy je dostupná v Úředním věstníku EU dosažitelném pod databází EurLex. EurLex [databáze online]. Luxemburg (Luxembourg): Publications Office of the European Union, 1998–2010 [citováno 12. 5. 2010]. Dostupné z URL < <http://eurlex.europa.eu/cs/index.htm>>.

³ Slovní obrat „nově formulovaný“ není přesný, resp. je poněkud relativní, když ve skutečnosti jde o čl. I–5 Smlouvy o Ústavě pro Evropu.

⁴ Srov. k výše uvedenému přiměřeně komentář k čl. I–5 Smlouvy o Ústavě pro Evropu [zvláště část Obecně] obsažený In Syllová, J., Pítrová, L. Svobodová, M. a kol. Ústava pro

Evropu: komentář. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 15–16, v souladu s nímž byla úvodní část koncipována.

⁵ Neubauer, Z. Státověda a teorie politiky. Praha: Slon, 2006, str. 116 a násl.

⁶ Zeman, J. Přistoupení k EU a nutnost provádění ústavních změn. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 47.

⁷ Tento posun lze podle mého vysvětlit jednoduše tím, že Lisabonská smlouva posiluje právě zmiňovaný vztah EU k hodnotám demokratického právního státu – čl. 2 je totiž prvním obsahovým článkem Smlouvy o EU ve znění Lisabonské smlouvy.

Art zur Erfüllung der Verpflichtungen, die sich aus diesem Vertrag oder aus Handlungen der Organe der Gemeinschaft ergeben [tučně proložil JZ].“ Angličtina interpretuje článek 10 Smlouvy o Společenství takto: „*Member States shall take all appropriate measures, whether general or particular, to ensure fulfilment of the obligations arising out of this Treaty or resulting from action taken by the institutions of the Community* [tučně proložil JZ].“ Konečně například polský překlad čl. 10 Smlouvy o ES říká: „*Państwa Członkowskie podejmują wszelkie właściwe środki ogólne lub szczególne w celu zapewnienia wykonania zobowiązań wynikających z niniejszego Traktatu lub z działań instytucji Wspólnoty* [tučně proložil JZ].“

Nyní použijeme stejné jazykové varianty (ve shodném pořadí), abychom porovnali znění odstavce 2 čl. I-5 Smlouvy zakládající Ústavu pro Evropu: Český – „*Podle zásady loajální spolupráce se Unie a členské státy navzájem respektují a pomáhají si při plnění úkolů vyplývajících z Ústavy. Členské státy učiní veškerá vhodná obecná i zvláštní opatření k plnění závazků, které vyplývají z Ústavy nebo jsou důsledkem činnosti orgánů Unie* [tučně proložil JZ].“ Německý – „*Nach dem Grundsatz der loyalen Zusammenarbeit achten und unterstützen sich die Union und die Mitgliedstaaten gegenseitig bei der Erfüllung der Aufgaben, die sich aus der Verfassung ergeben. Die Mitgliedstaaten ergreifen alle geeigneten Maßnahmen allgemeiner oder besonderer Art zur Erfüllung der Verpflichtungen, die sich aus der Verfassung oder den Handlungen der Organe der Union ergeben* [tučně proložil JZ].“ Anglický – „*Pursuant to the principle of sincere cooperation, the Union and the Member States shall, in full mutual respect, assist each other in carrying out tasks which flow from the Constitution. The Member States shall take any appropriate measure, general or particular, to ensure fulfilment of the obligations arising out of the Constitution or resulting from the acts of the institutions of the Union* [tučně proložil JZ].“ Polský – „*Zgodnie z zasadą lojalnej współpracy Unia i Państwa Członkowskie wzajemnie się szanują i udzielają sobie wsparcia w wykonywaniu zadań wynikających z Konstytucji. Państwa Członkowskie podejmują wszelkie środki ogólne lub szczególne właściwe dla zapewnienia wykonania zobowiązań wynikających z Konstytucji lub aktów instytucji Unii* [tučně proložil JZ].“

Naposledy takto porovnáme čl. 4 odst. 3 SEU: Český – „*Podle zásady loajální spolupráce se Unie a členské státy navzájem respektují a pomáhají si při plnění úkolů vyplývajících ze Smluv. Členské státy učiní veškerá vhodná obecná nebo zvláštní opatření k plnění závazků, které vyplývají ze Smluv nebo z aktů orgánů Unie* [tučně proložil JZ].“ Německý – „*Nach dem Grundsatz der loyalen Zusammenarbeit achten und unterstützen sich die Union und die Mitgliedstaaten gegenseitig bei der Erfüllung der Aufgaben, die sich aus den Verträgen ergeben. Die Mitgliedstaaten ergreifen*

alle geeigneten Maßnahmen allgemeiner oder besonderer Art zur Erfüllung der Verpflichtungen, die sich aus den Verträgen oder den Handlungen der Organe der Union ergeben [tučně proložil JZ].“ Anglický – „*Pursuant to the principle of sincere cooperation, the Union and the Member States shall, in full mutual respect, assist each other in carrying out tasks which flow from the Treaties. The Member States shall take any appropriate measure, general or particular, to ensure fulfilment of the obligations arising out of the Treaties or resulting from the acts of the institutions of the Union* [tučně proložil JZ].“ Polský – „*Zgodnie z zasadą lojalnej współpracy Unia i Państwa Członkowskie wzajemnie się szanują i udzielają sobie wzajemnego wsparcia w wykonywaniu zadań wynikających z Traktatów. Państwa Członkowskie podejmują wszelkie środki ogólne lub szczególne właściwe dla zapewnienia wykonania zobowiązań wynikających z Traktatów lub aktów instytucji Unii* [tučně proložil JZ].“

Z naznačené komparace je vidět nepatrná změna, kterou reflektují některé jazykové verze. Tedy posun projevující se v tom, co všechno v rámci zásady loajality má být (bude) pro členské státy podnětem k přijímání vhodných opatření (obecných/zvláštních) potřebných k plnění závazků vyplývajících z participace na evropské integraci. Jinak řečeno, jaký je tedy rozdíl – je-li vůbec nějaký – mezi plněním závazků, jež jsou důsledkem činnosti evropských institucí a mezi plněním závazků, které vyplývají z aktů těchto institucí, a to za situace, kdy některé jazykové verze čl. 10 Smlouvy o ES, resp. čl. 4 odst. 3 SEU (například německá nebo francouzská) tuto změnu vůbec nezaznamenaly?⁸

III. Action, działań, činnost versus acts, aktów, akty

Již jen z čistě jazykového hlediska je zřejmé, že „důsledek činnosti“ je obsahově poněkud širší než „akt“. Americký právnícký portál Find Law, resp. renomovaný slovník Merriam-Webster's Dictionary of Law tam umístěný,⁹ vysvětluje „action“ mj. jako jednání nebo rozhodnutí exekutivního či legislativního or-

⁸ Srov. k tomu EurLex – EurLex [databáze online]. Luxembourg (Luxembourg): Publications Office of the European Union, 1998–2010 [citováno 12. 5. 2010]. Dostupné z URL <<http://eur-lex.europa.eu/de/treaties/index.htm>>

a z <<http://eur-lex.europa.eu/fr/treaties/index.htm>>. Dodejme, že problematikou mnohojazyčnosti v EU se v češtině celostně zabývá např. F. Křepelka – srov. Křepelka, F. Mnohojazyčnost Evropské unie a její důsledky pro českou právní praxi. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2007. 130 s.

⁹ Merriam-Webster's Dictionary of Law [databáze online]. Minnesota (USA): FindLaw, Thomson Reuters business, 1996 [citováno 12. 5. 2010]. Dostupné z URL <<http://dictionary.lp.findlaw.com/scripts/search.pl?s=action>>.

gánu. Naopak pojmem „*act*“ vykládá – odhlédneme-li od významů blízkých tzv. „soukromoprávním deliktům“ souvisejících s náhradou škody nebo „činům“ porušujících soukromoprávní normou stanovenou povinnost jednat či něčeho se zdržet – jako formalizovaný projev normotvůrce, jako jeho formálně vyslovenou vůli, jenž je sankcionován popisem. V podobném duchu se pak vyslovuje také polština, kde je rozdíl mezi „*działania* (*akce, působení*)“ a „*aktów* (*akt, skutek*)“ velmi výrazný i v obecném jazyce.¹⁰ Na první pohled by se sice tedy mohlo zdát, že se zásada loajality členských států poněkud zúžila, neboť nyní musí členské státy učinit opatření pro plnění závazků vyplývajících jen z „formálních“ aktů evropských institucí, když nadto jde nyní zásada obecné loajality členských států – jak již bylo naznačeno výše – ruku v ruce se zásadou ochrany identity členských států stran EU. Druhým dechem lze sice hned dodat, že o zúžení loajality nemůže být ani řeč, došlo-li do značné míry ke splnutí unijního a komunitárního prvku ve prospěch toho komunitárního – v čl. 4 odst. 3 LEU se teď výslovně hovoří o plnění závazků vyplývajících ze Smluv [tedy minimálně jak ze Smlouvy o EU ve znění Lisabonské smlouvy, tak ze Smlouvy o fungování EU (dále jen „SFEU“)], nicméně tuto změnu nepovažuji – alespoň pro potřeby tohoto textu za natolik zásadní.¹¹ Naopak ústředním tématem učiním onen rozdíl mezi „*akcí* – resp. důsledkem činnosti“ a „*aktem orgánu*“. Právní akt je v prostředí středoevropské kultury poměrně hojně užívaný pojem – a to zvláště při popisu vnitrostátních „právních objektů“ obsahujících pravidla chování.¹² Ovšem právní akt lze samozřejmě chápat i mnohem širěji – nikoli tedy jen jako formální výsledek normotvorné, soudní, úřední činnosti, ale také jako, ve své podstatě, jakoukoli lidskými smysly seznatelnou a projevenou vůli, jíž je přikládán určitý význam s právními

důsledky.¹³ Přitom ovšem nestačí pouze subjektivní chtění jednat (tedy toho, kdo chce vůli projevit a také projevuje). Jeho subjektivní chtění musí nalézt též patřičný odraz v objektivní realitě. Objektivní realita tedy rozhodne, zda ten, který akt je aktem právním či nikoli. Jde jednoduše o to, zda si objektivní realita s tímto aktem zamýšlené právní účinky spojí, nebo zda si s ním nespojí žádané právní účinky, či zda si s ním právní účinky spojí, ovšem jiné, než autor projevené vůle zamýšlel.¹⁴ Pro námi sledovanou oblast (tedy některé souvislosti plynoucí z čl. 4 odst. 3 LEU a tam zakotvené obecné zásady loajality) z těchto vlastně velice jednoduchých úvah, kdy jejich důležitost není primární v nich samých, ale v jejich uvědomění si, plyne, že má-li členský stát plnit závazky plynoucí z aktů evropských institucí,¹⁵ musí být pro něj tyto akty interpretovatelné jako právní akty, s nimiž objektivní realita – tedy zejména právo EU (přičemž členský stát je součástí objektivní reality) – spojuje objektivní důsledky. Tato skutečnost se velmi intenzivně projevuje mj. i v tom, že evropské právo stále ještě není úplným právním systémem,^{16, 17} nicméně rozlišit, kdy členský

¹⁰ Srov. k tomu KAMIŃSKA, K. Teatr mistrzów we Wrocławiu Grotowskiego. *Gazeta Wyborcza* z 15. 6. 2009 – Kraj nr 138, s. 14.

¹¹ K tomuto postoji mám hned několik dobrých důvodů: 1) Jde o změnu nanejvýše viditelnou, kdy i poučenému laikovi je rámcově její dopad – byť třeba ne ve všech souvislostech – zřejmý (zde si tak trochu pohrávám s myšlenkou, že věci opravdu důležité nejsou většinou na první pohled zjevné); 2) Tato změna se dala i vzhledem ke koncepci Smlouvy o Ústavě pro Evropu očekávat; oproti úpravě ve Smlouvě o založení Evropského společenství jde sice o změnu rozsáhlou, nicméně se domnívám, že odstranění dvoukolejnosti mezi právem ES a právem EU se promítlo i do (ve smyslu mj. do) kompetence zásady loajality [příčina – následek] – jinými slovy to, že se nyní v čl. 4 odst. 3 SEU hovoří o Smlouvách nikoli o Smlouvě je důsledek změn jiných, přičemž jejich samotný obsah by měl být hlouběji zkoumán v odlišných částech primárního práva, resp. v jiných souvislostech, než jsou ty, jež jsem učinil předmětem svého zájmu v následujících řádcích.

¹² Srov. ono tradiční dělení na normativní a individuální právní akty.

¹³ Při takto chápaném právním aktu dochází k jakémusi smíšení (nebo lépe řečeno prolínání) mezi právním úkonem a právním aktem. Právní akt lze tak vlastně chápat v jeho širším a užším slova smyslu – jednak jako normativní nebo individuální akt (v našem případě například nařízení Rady EU či rozhodnutí Soudního dvora EU) a jednak jako projevenou vůli, se kterou jsou spojeny právní následky; přitom například normativní právní akt je zároveň projevenou vůlí (úkon normotvůrce), jenž je vnější realitou jako úkon uznáván. V dalším textu budeme proto pod právním aktem evropského orgánu rozumět nejen onen výsledný normativní/individuální akt, ale také „cestu“ k jeho vzniku, resp. i to, zda, jak onen výsledný akt, tak „cesta“ k němu, je předpokládána právem EU. Srov. též přiměřeně Knapp, V. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 142 a tam uvedené závěry k pojmu právní úkon.

¹⁴ Srov. k tomu Hans Kelsen a jeho Ryzí nauka právní (Kelsen, H. *Reine Rechtslehre*. 2. Aufl. Wien: Österreichische Staatsdruckerei, 1960, 405 s.), kde se při objasňování této problematiky, resp. při vysvětlování smyslu lidského jednání v této souvislosti upozorňuje na fatální blízkost mezi výkonem trestu smrti a vraždou, kdy ani vnější objektivně seznatelné rysy takového skutku nemusí o rozdílu mezi jedním a druhým vypovídat. Podobně je to podle Hanse Kelsena při schvalování zákona, který za určitých okolností zákonem není (viz právě citované dílo str. 2–3).

¹⁵ Zde se vstírá otázka, zda je ještě dále vhodné rozlišovat mezi plněním aktu evropských institucí a závazků plynoucích z těchto aktů. Pro jednoduchost v rámci tohoto textu nebudu mezi plněním aktu a plněním závazků plynoucích z aktů činit rozdíl.

¹⁶ Srov. Filip, J. *Evropeizace ústavního práva v České republice* (vybrané problémy). *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2009, č. 3, str. 163

¹⁷ Aniž bych chtěl jakkoli polemizovat o neúplnosti evropského práva, musím v souvislosti s čl. 6 pododstavec 1 LEU, resp. v souvislosti s Listinou základních práv EU konstatovat, že díky oběma právě zmíněným prvkům (tedy čl. 6 a Listině)

stát nemusí provádět vhodná opatření k plnění závazků, a kdy ano, je a bude stále těžší. Nemyslím si totiž například, že by čl. 6 SEU hovořící mj. o tom, že Listina základních práv EU nerozšiřuje pravomoci vymezené ve Smlouvách, opravňoval stát neprovádět opatření k plnění závazků z konkrétního aktu EU, jakým je i Listina základních práv EU. Podobná podle mého bude i situace – nazíráno ze stejného úhlu pohledu – v případě přistoupení EU k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, byť zde, pravda, bude onen formální akt přistoupení, nehledě na to, že již nyní patří obsah tohoto dokumentu k základním zásadám evropského práva.

Vymezili-li jsme právní akt mj. jako projevenou vůli, jež má odraz v objektivní realitě (zde tedy právní akt orgánů EU, jež má odraz v evropském (mezinárodním)¹⁸ právu, pak se nezbyvá ptát, jak vymezíme onu zmíněnou činnost orgánů EU, ba dokonce jak se vypořádáme s důsledky činnosti orgánů EU?

IV. Činnost a důsledky činnosti orgánů EU

Činnost se podle mého názoru od právního aktu, jak jsme ho vymezili výše, příliš neliší. Jak jsem uvedl, činnost (tedy právní úkon) je vlastně cestou k normativnímu (individuálnímu) právnímu aktu. Jinak řečeno patrně není (nemusí být) zásadnějších rozdílů mezi učiněním opatření k plnění závazků plynoucích z individuálních (normativních) aktů evropské instituce a učiněním opatření k plnění závazků plynoucích z jejich činnosti. V čem ovšem spatřuji jisté těžkosti, je onen důsledek činnosti. Rozhodně nejsem zastáncem přepjatého formalismu ani horlivým stoupencem jazykového výkladu, nicméně se domnívám, že česká jazyková verze příslušného ustanovení (resp. jakákoli jiná umožňující stejný výklad), která například v případě čl. I-5 Smlouvy zakládající Ústavu pro Evropu stanovila členským státům přijímat opatření k plnění závazků plynoucích i jen z důsledků činnosti evropských institucí, je příliš extenzivní. A rozhodně podle mého názoru celou věc nelze uzavřít s tím, že se jedná jen „o český překlad“, který již nadto není používán. Naopak ten překlad, resp. výklad naposled citovaného ustanovení je stále hodný zamyšlení, neboť je užitečný i při aplikaci současného čl. 4 SEU. Princip loajality zkrátka musí mít své hranice. Zahrnovat do aktů orgánů Unie i jejich důsledky není správné už jen proto, že tyto důsledky lze jen obtížně předpokládat,¹⁹ když jsou do

značné míry závislé na vlivech vně samotné evropské právo i členy EU. Těžko si lze přitom představit, že by evropské instituce oplývaly neomylností Svatého otce, jež – alespoň podle tradice – zná dobře nejen obsah toho co deklaruje, prosazuje a za co se přimlouvá, ale i všechny důsledky sdělovaného, včetně toho, jak jeho sdělení bude přijato těmi, jichž se týká.²⁰

V. Závěr

Zmíněné úvahy neměly za cíl sloužit šíření strachu a tmářství z integrující se Evropy. Doposud (tedy před Lisabonskou smlouvou) jsem nezaznamenal, že by některá z evropských institucí princip obecné loajality zakotvený doposud v čl. 10 Smlouvy o ES zneužívala, či ho vykládala příliš extenzivním způsobem. Nemyslím si rovněž, že by k takovému zneužití mělo dojít. Chtěl jsem toliko upozornit, že díky novým oblastem regulace, jež Lisabonská smlouva buďto přenesla do komunitárního prostoru nebo zcela nově zahrнула do evropského práva, když navíc tyto „nové oblasti“ budou mít třeba jen interpretační funkci, může být určení hranic principu loajality obtížné. Svízelnost situace přitom nespátřuji ani tak v pozici Soudního dvora EU, který se bude muset vyjadřovat k novým hraničním loajality, ale spíše při rozhodování členského státu, jež bude muset pečlivě vážit, jaký akt či jaká činnost institucí EU je pro něj zavazující či nikoli.

Resumé

Článek se zabývá hranicemi zásady obecné loajality členských států EU v podmínkách Lisabonské smlouvy. Konkrétně se snaží odpovědět na otázku, jak široce lze chápat povinnost členského státu učinit vhodná opatření k plnění závazků plynoucích aktů orgánů evropských institucí.

²⁰ Neomylnost Svatého otce (tedy jeho úřadu) definoval 1. vatikánský koncil v konstituci *Pastor aeternus* (Věčný pastýř) z 18. 7. 1870, kdy je podle mého možné z textu této konstituce přímo dovodit i výše uvedený závěr o znalosti důsledků konání papeže, včetně jejich akceptace – srov. *Dogmatische Konstitution Pastor aeternus (Wortlaut)* [Viertes Kapitel: VOM UNFEHLBAREN LEHRAMT DES RÖMISCHEN PAPSTES, Ziffer 16–21] dostupná pod Kathpedia, [databáze online]. Linz (Österreich): KATH.NET, 2006–2010 [citováno 12. 5. 2010]. Dostupné z URL <http://www.kathpedia.com/index.php/Pastor_aeternus_%28Wortlaut%29> Die freie katholische Enzyklopädie. Opatrnější ve výkladu této konstituce je prof. J. Filip, byť dospívá ke stejnému závěru – srov. Filip, J. Nález č. 403/2002 Sb. jako rukavice hozená ústavodárci Ústavním soudem. Právní zpravodaj, 2002, č. 11, s. 15.

se ona neúplnost zmenšila, a to i přes proklamaci o nerozšiřování pravomocí EU díky Listině.

¹⁸ Mezinárodním právem zde mám na mysli mezinárodní právo veřejné.

¹⁹ V tomto pohledu je podle mě třeba do jisté míry restriktivně vykládat i ony závazky plynoucí z aktů evropských institucí.

Summary

This article deals with borderlines of the general principle of loyalty of the Member States in the terms of the Treaty of Lisbon. Specifically, it seeks to answer

the question of how widely can be understood the obligation of a Member State to take appropriate measures to fulfill obligations arising from the acts of European institutions.